Бородай Максим Олексійович,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність «Облік, аудит та оподаткування»;
науковий керівник:
Нечипорук Наталія Віталіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Дослідження теоретико-методичних засад формування та управління дебіторською заборгованістю свідчить про необхідність системного підходу до її класифікації в обліковій та управлінській практиці. Різноманіття видів і причин виникнення дебіторської заборгованості зумовлює потребу у її науково обґрунтованій систематизації, що враховує сучасні умови господарювання, динаміку ринкового середовища та вимоги фінансової звітності [6]. Визначення класифікаційних ознак дозволяє не лише відобразити економічну сутність цього виду активів, а й забезпечити належний рівень контролю, аналізу та аудиту розрахункових операцій підприємства.

Важливим методологічним аспектом є регламентація обліку дебіторської заборгованості в системі національних стандартів бухгалтерського обліку. Зокрема, П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» визначає основні принципи її відображення, класифікації та оцінки [3]. Базовим критерієм розмежування виступає термін погашення, який визначає поділ дебіторської заборгованості на довгострокову та поточну. Поточна дебіторська заборгованість охоплює суми, що виникають у межах нормального операційного циклу або підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців після дати балансу. Водночас, довгострокова дебіторська заборгованість не пов’язана з поточним операційним циклом і очікується до погашення після зазначеного періоду.

Поряд із терміном погашення, у практиці класифікації використовуються й інші критерії: тривалість кредитних угод, строки платежів, характер операцій та специфіка діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє враховувати реальні економічні умови формування заборгованості та визначати її вплив на фінансову стійкість суб’єкта господарювання. У межах П(С)БО 10 також виділяють дійсну, сумнівну та безнадійну заборгованість залежно від ймовірності її погашення, що є ключовим елементом для оцінки фінансових ризиків і формування резервів сумнівних боргів.

Разом з тим, наведена у стандарті класифікація має обмежений характер і потребує доповнення іншими нормативними положеннями. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» , а також Плану рахунків

бухгалтерського обліку та Інструкції щодо його застосування, дебіторська заборгованість може систематизуватися за низкою додаткових ознак (табл 1) [1- 4].

Таблиця 1

Класифікація дебіторської заборгованості підприємства за нормативними та аналітичними ознаками

Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості	Характеристика	Нормативна / аналітична основа
1. За терміном погашення	Поточна; Довгострокова	Поточна – погашається протягом операційного циклу (до 12 міс.); Довгострокова – після 12 міс.	П(С)БО 10, п. 4
2. За ймовірністю погашення	Дійсна; Сумнівна; Безнадійна	Визначає ступінь ризику неповернення та потребу у створенні резервів	П(С)БО 10, п. 7–9
3. За наявністю забезпечення	Забезпечена (векселями, заставою); Незабезпечена	Визначає рівень гарантій погашення та впливає на оцінку ліквідності активів	План рахунків, рах. 18, 34
4. За характером операцій	Товарна (за реалізовані товари, роботи, послуги); Нетоварна (розрахунки з підзвітними особами, претензії, аванси тощо)	Дозволяє визначити джерело виникнення заборгованості та її вплив на обіг капіталу	П(С)БО 10; Інструкція до Плану рахунків
5. За контрагентами	Вітчизняні; Іноземні дебітори	Відображає географічний розподіл дебіторів і валютні ризики	НП(С)БО 1, МСБО 21
6. За валютним вираженням	У національній валюті; В іноземній валюті	Має значення для оцінки курсових різниць і ризиків при аудиті	НП(С)БО 21, п. 8
7. За строками виникнення	Короткострокова; Довгострокова	Визначає часовий інтервал обігу капіталу в дебіторській формі	П(С)БО 10
8. За управлінськими цілями	Операційна; Інвестиційна; Інша	Дає змогу оцінити роль дебіторської заборгованості у фінансовій стратегії підприємства	Авторська класифікація
9. За станом обліку	Визнана; Невизнана (потенційна); Списана	Використовується при аудиті для аналізу повноти відображення активів	Методичні рекомендації з аудиту дебіторської заборгованості
10. За ступенем ліквідності	Високоліквідна; Малоліквідна	Визначає здатність дебіторської заборгованості швидко трансформуватися у грошові кошти	Аналітична оцінка фінансової звітності

Джерело: сформовано автором на основі [1-6]

Така деталізація дозволяє підвищити інформативність облікових даних, забезпечити можливість багатовимірного аналізу структури дебіторської заборгованості, оцінити ризики неплатежів і прийняти обґрунтовані управлінські

рішення щодо оптимізації кредитної політики. У контексті аудиту, представлена класифікація сприяє ідентифікації ризикових зон, перевірці достовірності оцінки активів та відповідності облікової інформації принципу обачності.

Узагальнюючи зазначене, наведений підхід до класифікації можна охарактеризувати як нормативно-аналітичний, оскільки він базується на положеннях національних стандартів бухгалтерського обліку, Плану рахунків та аналітичних критеріях, які застосовуються у фінансовому управлінні та аудиті. Саме така система забезпечує уніфікацію процедур обліку, прозорість відображення дебіторської заборгованості у звітності та підвищує достовірність аудиторських висновків щодо стану розрахунків підприємства.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. *База даних «Законодавство України».* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. *База даних «Законодавство України».* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0725-99

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. *База даних «Законодавство України».* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text

5. Рябчук, О., & Костенко, А. (2025). Значення аудиту дебіторської заборгованості підприємства. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, Economics Series*, (37 (65)), 70-74.

6. Selivanova, N., & Skitsan, M. (2017). Organizational and methodical aspects of receivables accounting. *Economics: Realities of Time, (1(29)),* 107–116.